

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیش نویس

راهبرد ملی

دولت الکترونیک

جمهوری اسلامی ایران

ریاست جمهوری

مرکز فناوری اطلاعات

در راستای تحقق چشم‌انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران، به منظور همگرایی و هماهنگی برنامه‌ها، و ایجاد وفاق در تحقق یکپارچگی، کیفیت ساختار و فعالیت‌های دولت در بستره فناوری ارتباطات و اطلاعات، سند حاضر با :

- تعیین رویکرد کشور در سازماندهی و برنامه‌ریزی توسعه در حوزه دولت الکترونیک، مبتنی بر تبیین معماری و بنا شده بر مبانی نظری،
  - تبیین ابعاد دولت الکترونیک مطلوب، شامل کارکردها، پیامدها، پیش‌بینی عوارض احتمالی آن و ملزومات مورد نیاز برای استقرار دولت الکترونیکی و به حداقل رساندن عوارض آن،
  - تعیین ساختار کلان و دورنمایی از معماری دولت الکترونیک،
  - و تعیین گام‌ها و فازهای تحقق دولت الکترونیک،
- راهبرد ملی کشور را در حوزه دولت الکترونیک تعیین می‌کند، و به عنوان سند بالادستی کلیه برنامه‌های بخشی و فرابخشی این حوزه تلقی می‌گردد.

۱. مقدمه

در اداره امور حکومت، کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات منجر به کاهش سلسله‌مراتب، افقی‌سازی ساختار دولت، کوچک‌شدن بدنه‌ی دولت، کوتاه شدن فرایندهای تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری، نظارت بیشتر و کارآمدتر، کاهش فساد اداری، برنامه‌ریزی دقیق‌تر، شفافیت کامل، و مشارکت بیشتر شهروندان در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری خواهد شد. در سطح ملی، برای کاربرد و اشاعه این فناوری در اداره امور حکومت، بخش دولتی با بخش خصوصی و تشکل‌های غیردولتی همکاری نزدیکی خواهد داشت. در سطح جهانی، این فناوری در ایجاد روابط فراگیر و همکاری‌های نوین با دیگر کشورها، برای نیل به هدف‌های متعالی بشری از جمله صلح، اخلاق، و همبستگی جهانی به خدمت درخواهد آمد.

حکومت و جامعه دارای تعامل وسیعی هستند، و حرکت به سوی جامعه اطلاعاتی، شکل‌گیری حکومت و دولت الکترونیک را اجتناب ناپذیر می‌سازد.

پدیده دولت الکترونیک را می‌توان هم از دیدگاه ابزاری، و هم از دیدگاه تحول دولت، مورد توجه قرارداد. برنامه توسعه مبتنی بر دیدگاه ابزاری، تنها به تعریف طرح‌ها و پروژه‌های ایجادکننده ابزارها می‌پردازد؛ اما برنامه توسعه‌ی تحول‌دهنده، به پی‌ریزی زیرساختی برای تحول و راهبردها و سازوکارهای اساسی آن می‌پردازد. دستیابی به برنامه توسعه تحول‌دهنده به عنوان رویکردی اساسی، مستلزم استوار کردن آن بر معماری بنا شده بر بنیادهای نظری است.

اولین گام برای تحقق دولت الکترونیک، شناخت این پدیده توسط دولت و جامعه، عزم جدی، و فراهم کردن ملزومات اساسی تحقق آن به شکل بسترسازی بنیادهای فرهنگی، نظری، معماری و فنی آن است. پدیده دولت الکترونیک، ماهیتاً نیازمند تحقق یکپارچگی و تعامل بین‌دستگاهی در فعالیت‌های نظام‌های فناوری اطلاعات است؛ و این امر نیازمند یک وفاق در ابعاد راهبردی، عملیاتی، بخشی و فرابخشی است. راهبرد ملی دولت الکترونیک می‌تواند چنین وفاقی را برای تضمین دستیابی به کمیت، کیفیت، یکپارچگی، سازگاری و امکان تعامل بین‌بینی، تأمین کرده، بستری برای دسترسی به این خصوصیات فراهم نماید.

در تدوین این سند، ابتدا بنیادهای نظری، متدولوژی و چارچوب معماری نظام‌های کلان ترسیم و بر اساس آن دورنمای معماری دولت الکترونیک تصویر، و راهبرد ملی بر اساس آن تهیه و ارائه گردیده است. اهداف دولت الکترونیک در این سند، در چهار فاز پنج ساله تحقق می‌یابد.

۲. اختصارات و تعاریف

در این بخش، پس از شرح اختصارات، از میان تعاریف گوناگونی که از اصطلاحات مطرح است، تعریف مورد استناد در تهیه این سند، ارائه می‌گردد.

۲،۱ **فاوا:** فناوری اطلاعات و ارتباطات.

۲،۲ **چم:** چارچوب و متدولوژی ملی معماری نظام‌های خرد و کلان.

۲،۳ **ا.د:** دولت الکترونیک،

۲،۴ **دولت الکترونیک:** نوعی از دولت است که در آن قوا و دستگاه‌های آن، سازوکارها و فعالیت‌های آن‌ها، در بستره فاوا، مبتنی بر سازماندهی، مدیریت، نگهداری، تأمین و توزیع اطلاعات، برای ارائه خدمات و اعمال حاکمیت در و بر جامعه اطلاعاتی سامان یافته‌اند.

۲،۵ **نظام:** مجموعه‌ای از "مؤلفه‌های فیزیکی و حقیقی یا غیرفیزیکی و اعتباری" است، با "تعاملات، هم‌بندی، ارتباط یا وابستگی و اثر متقابل، و وظایف و سازوکارهای مشخص"، دارای "ساختار و رفتار مشخص"، به صورت "یکپارچه و تبیین‌کننده یک کل واحد"، که دارای خصوصیات معین، در تقابل با محیط، در محدوده معین، برای رسیدن به هدف مشخص باشد.

۲،۶ **نظام خرد:** نظامی است که ساختار و رفتار آن، به واسطه مشخص ساختن دقیق مولفه‌ها، و تعاملات آن‌ها، به صورت دقیق تبیین‌پذیر باشد؛ و این تبیین بتواند تحقق خصوصیات و اهداف نظام را صریحا و بطور شفاف نشان دهد.

۲،۷ **نظام کلان:** نظامی است که به واسطه ماهیت پیچیده ناشی از "وسعت، تغییرات دائمی، وابستگی به تصمیمات انسان‌ها، و نظایر آن"، تبیین دقیق ساختار و رفتار آن، بر اساس تبیین دقیق مولفه‌ها و تعاملات آن‌ها، به راحتی امکان نداشته، یا به دلایلی تمایل و ضرورتی برای این تبیین دقیق وجود نداشته باشد؛ و بر این اساس، تبیین ساختار و رفتار، در سطحی از تجرید صورت گیرد، که در آن بخشی از مولفه‌ها و تعاملات آن‌ها، مورد تحلیل قرار گرفته، و اعمال تغییر در این نظام نیز، با تغییر در بخشی از مولفه‌ها و تعاملات آن‌ها، برای تحقق تخمینی و ضمنی خصوصیات و اهداف نظام، انجام شود.

۲،۸ **نظام خودسازمانده:** نظامی است که مولفه‌ها، تعاملات و سازوکارهای آن، از توانایی بالقوه و بالفعل لازم برای تغییر و شکل‌گیری نوع جدید و از پیش نامشخصی از ساختار و رفتار نظام، برخوردار باشند؛ به نحوی که امکان تحقق خصوصیات و اهداف متفاوت، و بعضا غیر قابل پیش‌بینی در هنگام طراحی و توسعه نظام را، در واکنش به تغییرات محیط یا محدوده نظام، بوجود آورند.

۲،۹ **معماری نظام:** معماری تبیین یک نگاه کل‌گرا و عقلانی بر یک نظام پیچیده است، که اجازه تمرکز بر مولفه‌های کلیدی و هم‌بندی و تعامل آن‌ها را می‌دهد، و امکان پرهیز از ورود به جزئیات را فراهم می‌سازد.

۲،۱۰ **فرهنگ:** بستری در بر دارنده قابلیت "ادراک، شناخت و قدرت طبقه‌بندی و تفکیک پدیده‌های مختلف و طیف‌های گوناگون آن‌ها"، به عنوان محمل شکل‌گیری "ارزش‌ها و تحقق خواست‌ها و اراده"، متأثر از فرارفتارهایی نظیر "ایدئولوژی، باورها، عادت‌ها، مهارت‌ها، هنجارها"، در بروز رفتارهای بامعنای فرد، جامعه، حکومت و دولت، به صورت خودآگاه یا ناخودآگاه است.

۳. چشم انداز دولت الکترونیک کشور در سال ۱۴۰۴

به یاری و اراده خداوند قادر متعال، دولت الکترونیک جمهوری اسلامی ایران در این سال دولتی است که با ایجاد نقش اساسی بستره فاوا :

- با ارزش‌ها و آرمان‌های متعالی و توانمند در برقراری عدالت برتر،
- کارآمد و بهره‌ور، فعال، انعطاف‌پذیر، پویا و خودسازمانده و مطابق با نیازهای محیط، در سطح بالائی از شفافیت، سلامت و رفع فساد، مقتدر، پایدار و با ثبات در بستر مشروعیت اجتماعی و موفق در تحقق مشروعیت بیشتر و ایجاد حسن ظن و جلب رضایت مردم،
- با ارائه فراگیر خدمات موثر در بستره فاوا، توانمند در بهبود مستمر کیفیت زندگی، افزایش رفاه و کاهش فقر،
- با بهره‌مندی جدی از مشارکت، هم‌کاری و هم‌فکری شهروندان در برنامه‌ریزی‌ها، تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌ها، و ایجاد حکومت یکپارچه و نهادینه‌شده در بستره جامعه، دارای بستر رشد عقلانیت، استعدادها و خلاقیت‌ها؛ بطور جدی بهره‌مند از نیروی‌های بنیادین و پتانسیل‌های نهفته در جامعه، که بستر تحقق و عملی شدن دولت اخلاقی و کریمه طبق تعالیم عالیه اسلام را فراهم کرده است.

۴. ابعاد دولت الکترونیک مطلوب

هدف بنیادین، تحقق دولت الکترونیک مطلوب، در فراهم ساختن ساختار و عملکرد حکومتی خوب به عنوان محملی برای توسعه، و تعالی جامعه است. حکومت خوب باید دارای کارکردها و پیامدهای مشخصی باشد و عوارض آن را به حداقل رسانده‌باشد.

۴،۱ کارکردهای مطلوب دولت الکترونیک

دولت الکترونیک، به‌عنوان کارکردهای مطلوب، باید حداقل بسترهای الکترونیکی زیر را فراهم‌سازد:

- آگاهی از وقایع و حقایق جامعه، حکومت و دولت
- شناخت عمیق‌تر مسائل و امور کوچک و بزرگ جامعه
- رسیدگی، شناخت و مدیریت منابع
- راهبرد و سیاستگذاری کشور
- تدبیر برای برنامه‌ریزی
- تدبیر برای سازماندهی و بهبود ساختار تسهیل عملیات
- تسهیل عملیات
- تصمیم‌گیری به شکل توزیع‌شده و علمی
- هماهنگی داخلی و بیرونی دولت و جامعه
- شبیه‌سازی و تحلیل فعالیت‌ها
- انجام فنی و کارشناسی شده فعالیت‌ها
- پیگیری فعالیت‌ها و اقدامات
- پاداش و تنبیه مناسب
- واکنش سریع

- مدیریت بحران
- نظارت متقابل مردم - حکومت
- سنجش و ارزیابی فعالیت‌های دولت و جامعه
- پاسخگویی متقابل حکومت - مردم
- سهولت دستیابی مردم - حکومت
- تعامل در حکومت
- تسهیل رسیدگی و رفع مشکلات و امور کوچک و بزرگ مردم در هر سطح جامعه
- بهبود خدمات عمومی حکومت به مردم
- معاملات و فعالیت‌ها در جامعه و دولت
- ساماندهی و بهبود و تکامل قوانین
- تبلیغات و فرهنگ‌سازی ملی
- کسب و بسط دانش
- هماهنگی و همگرایی پژوهش‌های کاربردی

۴،۲ پیامدهای اساسی ممکن و مطلوب دولت الکترونیک

دولت الکترونیک با فراهم ساختن بسترهای کارکردی مطرح شده، باید حداقل منجر به تحقق پیامدهای

زیر گردد:

- افزایش شفافیت
- افزایش آزادی عمل شهروندان
- همراه ساختن افکار عمومی در برنامه‌های حکومت
- ایجاد انگیزه در حرکت برای سازندگی و بهبود
- استفاده از پتانسیل‌های نهفته در جامعه و رشد استعدادها و خلاقیت
- نهادینه شدن حکومت در جامعه
- یکپارچگی بیشتر حکومت - جامعه
- کاهش اصطکاک در تعاملات
- ارتقاء سلامت و کاهش فساد در حکومت - دولت
- ارتقاء عقلانیت جامعه و دولت
- ایجاد نظم پایدار و با ثبات
- کارایی بیشتر ساختارهای حکومتی
- کوچک شدن ساختار حکومت
- انعطاف‌پذیری، خودسازماندهی و تعادل و تطابق با تحولات سریع، و نیازمندی‌های محیط
- بهره‌وری منابع
- بهبود کیفیت زندگی، افزایش رفاه و کاهش فقر
- تحقق مشروعیت بیشتر و ایجاد حسن ظن و جلب رضایت مردم
- تحکیم اقتدار ملی و دولت

- تحقق عدالت برتر
- تعالی جامعه و دولت
- فراهم شدن بهتر زمینه تحقق و عملی شدن دولت اخلاقی و کریمه طبق تعالیم عالییه اسلام

۴.۳ عوارض احتمالی دولت الکترونیک

پیش‌بینی‌های لازم باید برای شناخت، کاهش یا تعامل مطلوب با عوارض احتمالی دولت الکترونیک صورت گیرد. از جمله این عوارض احتمالی عبارتند از :

- مشکل در بهره‌گیری برخی از طبقات جامعه از برخی خدمات دولتی
- شکاف دیجیتالی در طبقات جامعه
- بوجد آمدن زمینه‌ها و مسائل فرهنگی جدید
- پیدایش انواع جدید فساد اداری و سیاسی و ساختارهای زیرزمینی مجازی
- تغییر و تحول سریع محیط و ساختارها
- تغییر نوع حاکمیت و اقتدار
- تغییر نوع مرزها از سرزمینی صرف به انواع جدید
- وابستگی فعالیت‌های دولت به افزارها و بسترها و خلل در فعالیت دولت در صورت خلل در افزارها
- پیدایش انواع جدید مسائل امنیت
- پیدایش انواع جدید بحران

۵. ملزومات

برای تحقق دولت الکترونیک مطلوب، حداقل باید ملزومات زیر فراهم شود :

- فرصت‌های عادلانه در تصمیم‌گیری‌ها
- فرصت‌های عادلانه و ملزومات در استفاده از فاوا
- فرصت‌های ویژه و یارانه‌ای در کاربرد فاوا
- مشارکت مردم _ حکومت
- خارج شدن از حصار و ابزارهای حکومت
- ساختارهای مناسب و جدید حکومت
- چارچوب‌های قانونی و سیاسی جدید و متفاوت
- جریان آزاد ایده‌ها
- احترام به آزادی‌های مشروع و فراهم آوردن فرصت برای ارائه دیدگاه‌ها و نظرات و مشارکت در فعالیت‌ها
- حفظ حریم‌ها و اطمینان و امنیت و ایمنی
- تعامل و مشارکت جهانی
- ارتقاء دانش و مهارت و فرهنگ و آگاهی عمومی نیروی انسانی
- درک فرهنگ‌های متفاوت و تعامل فرهنگی آگاهانه
- شناخت عمیق مسائل جدید و ابعاد و واکنش‌های مناسب آن

- غیرفنی سازی در حوزه کاربری فاوا
- چندزبانی شدن بسترهای اطلاعاتی
- رشد عقلانیت
- ساختارهای امنیت، نظارت، ایمنی، و مقابله با بحران‌ها
- ساختارهای پشتیبان و اضطراری غیرالکترونیکی
- ساختارهای فنی بستره فاوا
- شناخت عمیق تعالیم اسلام و تطبیق بنیادین ساختارهای د.ا. با آن

۶. ابعاد اساسی معماری دولت الکترونیک

برای تحقق کارکردها و پیامدهای مطلوب، و کاهش یا تعامل مطلوب با عوارض، معماری دولت الکترونیک، باید بر محورهای زیر بنا شود:

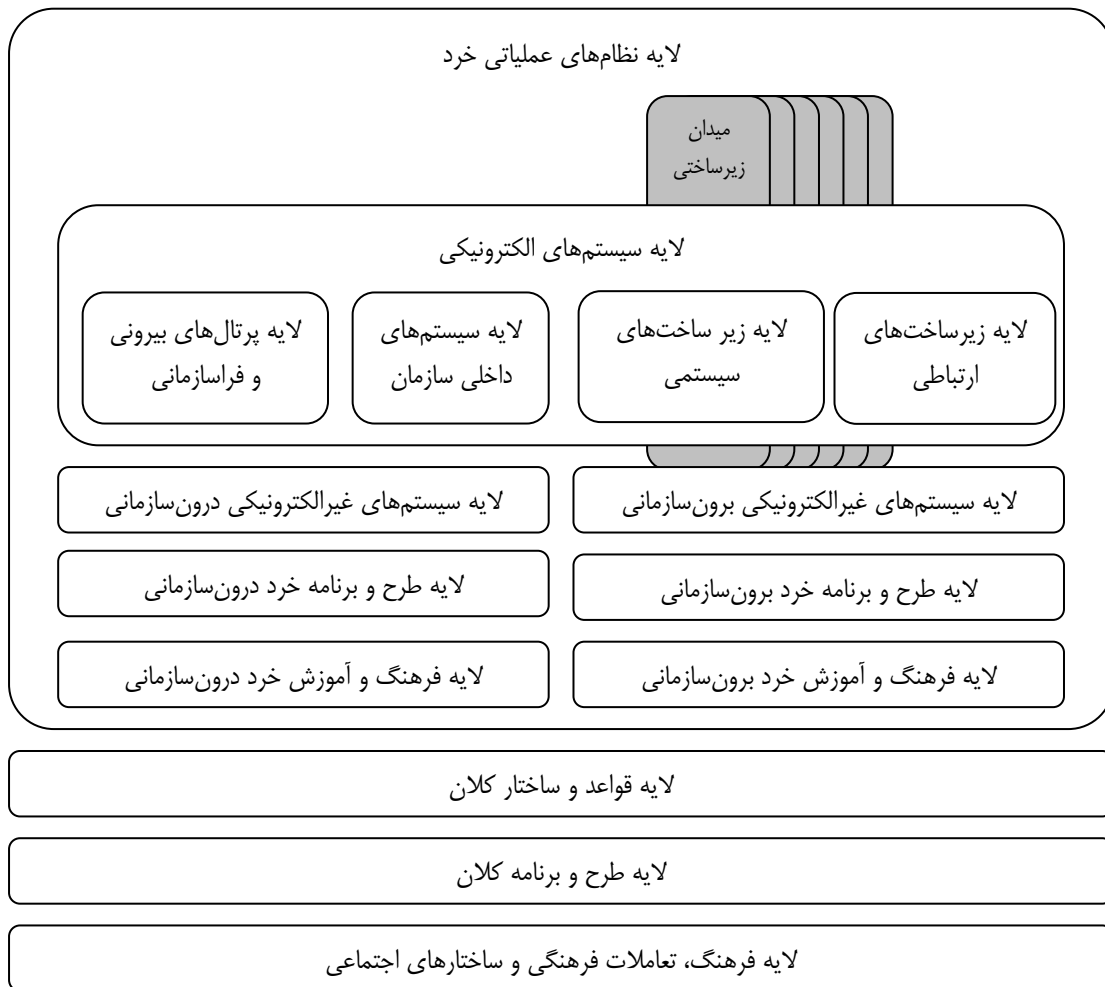
- فراهم کردن بستر و ساختار باز برای حکومت و دولت
- بصورت سازمان‌وار، زنده و خودسازمانده،
- با تصمیم‌گیری و عملیات توزیع شده
- طی مشارکت و تعامل وسیع جامعه و حکومت
- و نهادینه شدن تصمیم‌گیری‌ها و قدرت حکومت در فرهنگ و بدنه جامعه.

۶،۱ لایه‌های بنیادی معماری

برای تحقق محورهای تبیین شده، نظام دولت الکترونیک به عنوان یک نظام کلان، باید در چند لایه بنیادی سازمان یابد. لازم است اقدامات تبیین شده در اسناد راهبردی و عملیاتی، این لایه‌ها را پوشش دهند، و مولفه‌های اساسی را که در این لایه‌ها قرار می‌گیرد، در اقدامات توسعه دولت الکترونیک شکل دهند. این لایه‌ها عبارتند از:

- لایه اول: فرهنگ، تعاملات فرهنگی و ساختارهای اجتماعی
- لایه دوم: طرح و برنامه
- لایه سوم: قواعد و ساختار
- لایه چهارم: نظام‌های عملیاتی خرد
- لایه چهارم خود شامل چهار جزء و لایه داخلی است:
- لایه سیستم‌ها و بسترهای الکترونیکی
- لایه سازمان و نظام‌های غیرالکترونیکی
- لایه طرح و برنامه خرد
- لایه فرهنگ و آموزش خرد

هر یک از لایه‌های داخلی نظام‌های عملیاتی خرد، خود در دو حوزه بین‌سازمانی و درون‌سازمانی، به صورت مجزا شکل می‌گیرد. در عین این‌که لایه سیستم‌های الکترونیکی داخل دستگاه، در حوزه بین‌سازمانی شامل حوزه زیرساخت‌های ارتباطی، و زیرساخت‌های سیستمی است؛ و در حوزه درون‌سازمانی، شامل حوزه سیستم‌های داخلی سازمان، و حوزه پرتال‌های بیرونی و فراسازمانی است.

شکل ۱ - لایه‌های اصلی معماری دولت الکترونیک

۶.۲ میدان‌های زیرساختی نظام‌های خرد

حوزه‌های لایه زیرساخت‌ها و سیستم‌های الکترونیکی، لازم است در قالب مجموعه‌ای از میدان‌های زیرساختی سازماندهی شوند. هر یک از این میدان‌های زیرساختی باید بستری را برای یک زیرساخت مشخص فراهم کند. یک میدان زیرساختی می‌تواند انحصاراً مربوط به یک سازمان، یا میدانی مشترک بین چند دستگاه مشخص باشد. یک میدان زیرساختی، امکان به جریان انداختن اطلاعات و خدمات را در یک موضوع مشخص، در بستر یک دستگاه یا بین دستگاه‌ها، فراهم می‌کند. میدان‌های زیرساختی می‌تواند انواع گوناگونی داشته باشد. نظیر:

- میدان و بسترهای سخت‌افزاری، ارتباطی و شبکه‌ها
- میدان و بسترهای نرم‌افزاری و سیستم‌عامل
- میدان و بسترهای اطلاعاتی و خدماتی مشترک

متولیان هر یک از میدان‌های زیرساختی، می‌توانند بخش خصوصی یا دولتی باشد، بصورتی که امکان مشارکت و تعامل بخش‌های خصوصی در دولت الکترونیک، و فراهم‌سازی بسترهای دولت الکترونیک توسط بخش خصوصی فراهم‌شود.

۷. فازهای تحقق دولت الکترونیک

گام بنیادین در دستیابی به دولت الکترونیک، طراحی معماری فرابخشی و معماری‌های بخشی دولت الکترونیک است. بر اساس دورنمای معماری دولت الکترونیک کشور، دولت الکترونیک، باید طی چهار فاز زیر محقق شود:

فاز اول : بستر سازی محوری برای دستیابی به دولت مصمم و آماده

ارایه خدمات نمونه موثر، تدوین و تصویب قوانین بنیادی و فراهم ساختن سازوکار و متدولوژی مناسب برای طرح و برنامه، بسترسازی محوری برای شناخت و ایجاد بنیادهای فرهنگی، نظری، معماری و فنی، ایجاد زیرساخت‌های ارتباطی و سیستمی لازم برای دستیابی به دولت مصمم و آماده. دولت مصمم و آماده دولتی است که اصلاحات در بستره فاوا در میدان نظری دولت اسلامی، و ارزش آن را می‌شناسد، به آن احساس نیاز می‌کند، بطور جدی و مصمم آن را طلب می‌کند، ملزومات آن را فراهم می‌سازد، و برای تحقق آن آمادگی لازم را کسب کرده است.

فاز دوم : توسعه و تحقق دولت توانمند

فراگیری وسیع ارائه خدمات مبتنی بر فاوا و قوانین و مقررات آن، فعال‌سازی طرح و برنامه، بسترسازی فرهنگی و توسعه زیرساخت‌ها، برای دستیابی به دولت توانمند. دولت توانمند دولتی است که در به‌کارگیری توانمندی‌های فاوا، در بستره دولت اسلامی توانمند است، فعالیت‌ها و خدمات خود را بطور گسترده در بستره فاوا انجام و ارائه می‌دهد، و خدمت‌رسانی مبتنی بر فاوا در تمام حوزه‌های فعالیت دولت فراگیر است.

فاز سوم : بهینه سازی و تحقق دولت کارآمد و بهره‌ور

یکپارچه‌سازی خدمات و قوانین و مقررات فراگیر، خودسازماندهی طرح و برنامه، نهادینه‌سازی فرهنگ در بستره جامعه، و گسترش زیرساخت‌ها، برای دستیابی به دولت کارآمد و بهره‌ور. دولت کارآمد و بهره‌ور دولتی است که در به‌کارگیری توانمندی‌های فاوا به بهره‌وری و استفاده از حداکثر منابع با حداکثر کارایی می‌رسد، یکپارچگی و خودسازماندهی را در این بهره‌وری به نحو موثر فرا می‌خواند.

فاز چهارم : تثبیت و تحقق دولت خود سازماندهی پایدار

دسترسی به خودسازماندهی وسیع به صورت پایدار، برای دستیابی به دولت خودسازماندهی پایدار. دولت خودسازماندهی پایدار دولتی است که در بهره‌وری به صورت خودسازمانده و تکامل یابنده به پایداری رسیده است؛ و بستری برای دولت کریمه اسلامی است. بر طبق معماری دولت الکترونیک، تحقق خصوصیات چهارگانه و مولفه‌های چهار لایه‌ی فرهنگ، طرح و برنامه، قواعد و ساختار، و سیستم‌های عملیاتی خرد، در هر یک از فازها، طبق جدول ۱ مطلوب و مد نظر است.

فاز اول	فاز دوم	فاز سوم	فاز چهارم
دولت مصمم و آماده	دولت توانمند	دولت کارآمد و بهره‌ور	دولت خودسازمانده‌ی پایدار
خدمات نمونه موثر زیرساخت‌های آماده	خدمات فراگیر	خدمات یکپارچه‌ی فراگیر	خدمات یکپارچه‌ی فراگیر خودسازمانده‌ی پایدار
قوانین و مقررات بنیادی	قوانین و مقررات فراگیر (ق و م د). در تمام قوانین (فراگیرشده)	قوانین و مقررات یکپارچه	قوانین و مقررات خودسازمانده (خودسازمانده‌ی در بطن قوم)
سازوکار و متدولوژی مناسب طرح و برنامه	طرح و برنامه فعال	طرح و برنامه خودسازمانده	طرح و برنامه خودسازمانده‌ی پایدار
شناخت فرهنگ	بستر سازی فرهنگ	نهادینه‌شدن فرهنگ	پایداری و ماندگاری فرهنگ

جدول ۱ - خصوصیات مطلوب لایه‌های بنیادی نظام دولت الکترونیک کشور در انتهای هر یک از فازها

۸. ترتیبات اجرایی

به منظور تحقق چشم انداز و اهداف این سند، وظایف و تکالیف وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و دستگاه‌های مختلف به شرح زیر تعیین می‌گردد.

۸،۱ یکی از کمیسیون‌های دولت با حضور وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات، دبیر شورای عالی فناوری اطلاعات، دبیر شورای عالی اطلاع‌رسانی و ریاست سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی به‌صورت ویژه مسئولیت هماهنگی کلان حوزه دولت الکترونیک را برعهده خواهد داشت.

۸،۲ سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، مسئولیت سازماندهی، برنامه‌ریزی، پیگیری و نظارت اجرای دقیق و کامل مفاد این سند، و تهیه آئین‌نامه‌ها و طرح‌های لازم با همکاری دستگاه‌های مرتبط با آن را برعهده دارد.

۸،۳ شورای عالی فن آوری اطلاعات موظف است حداکثر ظرف مدت ۶ ماه چارچوب و متدولوژی ملی معماری نظام‌های خرد و کلان (چم) این سند را ابلاغ نماید.

۸،۴ سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، موظف است با همکاری وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات حداکثر تا اول مهر ماه ۱۳۸۴ بر اساس مفاد این سند، و نظام ملی فناوری اطلاعات که از سوی وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات ارائه می‌شود، سند راهبردی و عملیاتی فاز اول را در قالب برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، تهیه و ارائه نموده، و منابع اعتباری لازم را فراهم کند.

۸،۵ کلیه دستگاه‌ها موظفند برنامه‌های بخشی و فرابخشی خود در حوزه دولت الکترونیک، را مطابق این سند، و سند راهبردی و عملیاتی فاز اول آن، به‌صورت یکپارچه تهیه و ارائه نمایند و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی مسئولیت تامین بودجه و نظارت بر اجرای این برنامه‌ها را بر عهده دارد.

۸،۶ اولین مرحله بازنگری در این سند پس از تدوین نظام ملی فناوری اطلاعات و بسترسازی تحقق دولت مصمم و آماده صورت می‌گیرد.

۸،۷ ریاست جمهوری (مرکز فناوری اطلاعات) مسئولیت نظارت عالیه تحقق دولت الکترونیک را بر عهده دارد.

۹. خطوط راهنمای تدوین برنامه راهبردی و عملیاتی فاز اول و محورهای اقدامات

برای تدوین برنامه راهبردی و عملیاتی فاز اول در قالب برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، لازم است خطوط راهنما و محورهای اصلی اقدامات زیر مورد توجه قرار گیرد.

۹،۱ خطوط راهنمای تدوین برنامه راهبردی و عملیاتی فاز اول

۹،۱،۱ برای انجام فعالیت‌ها و تحقق دولت الکترونیک، از تاسیس سازمان‌های جدید خودداری، و از سازمان‌های موجود با تغییر ساختار و تعیین نقش و جایگاه هر یک در تحقق اهداف سند استفاده شود.

۹،۱،۲ از فضای بوجود آمده، پتانسیل‌ها و جنبش‌های موجود استفاده و ایجاد زیرساخت‌ها و فعالیت‌های بسترسازی محوری و عملیاتی در حوزه دولت الکترونیک تقویت شود

۹،۱،۳ تمرکز اصلی بر بسترسازی نظری، ساختاری، روش‌شناسی، فکری و فرهنگی؛ اصل بر شناخت پدیده دولت الکترونیک مطلوب، و فراهم‌سازی بسترهای نظری، ساختاری، روش‌شناسی، فکری و فرهنگی است. که لازم است از طریق :

- ترسیم بنیادهای نظری دولت الکترونیک،
- نهادینه‌سازی مفهوم د.ا. و پدیده‌های رفتاری شکل‌دهنده آن در فرهنگ جامعه،
- تبیین رویکرد طرح و برنامه‌ای مناسب
- نهادینه‌سازی فرهنگ استفاده از متدولوژی و چارچوب معماری در بنانهادهای سیستم‌ها،
- و تهیه، تدوین و تصویب قوانین و مقررات مورد نیاز د.ا. محقق گردد.

۹،۱،۴ ابقای حرکت‌های موجود؛ فعالیت‌ها و حرکت‌های موجود و در حال آغاز یا انجام در حوزه دولت الکترونیک حفظ، و حتی‌الامکان در آن‌ها دخالت نشود و برای تغییر جهت، متوقف یا کند نگردند. بلکه تلاش شود تا این فعالیت‌ها، از طریق ارائه رهنمود، توصیه، ترغیب و تقویت حوزه‌های نظری، ساختاری، روش‌شناسی، فکری و فرهنگی، مورد پشتیبانی قرار گیرند.

۹،۱،۵ انتشار از طریق الگو؛ مفاهیم، بنیادها و ساختار دولت الکترونیک مطلوب، نه به‌شکل یک انتشار دستوری، بلکه به‌شکل یک انتشار خودسازمانده، از طریق ارائه الگوهای مطلوب، و اثرگذاری غیرمستقیم و مستقیم این الگوها بر سایر سیستم‌ها و دستگاه‌ها، انجام شود. نهادها و دستگاه‌های الگو، و اختصاصا نهاد ریاست جمهوری، نقش الگوی دیددهنده در حوزه نظری و ساختاری جدید، را ایفا می‌کنند.

۹،۱،۶ همزیستی برای تحول تدریجی؛ برای کاهش حداکثری اصطکاک‌ها و مقاومت‌ها؛ مفاهیم، ساختار و رویکرد دولت الکترونیک مطلوب، در کنار ساختار و رویکردهای جاری، به‌صورت دومین انتخاب ممکن، در فعالیت‌ها و سیستم‌ها، ظاهر شود. این ظهور به شکل افزارها و امکانات جدید در کنار امکانات موجود، انجام گیرد. به‌نحوی که مطلوبیت‌های ساختار و رویکرد مطلوب، منجر به حل‌شدن تدریجی سیستم‌های موجود در ساختار مطلوب گردد.

۹،۱،۷ تمایز لایه‌بندی‌شده اقدامات سیستم‌های خرد؛ بر اساس لایه‌های سیستم‌های خرد، تبیین‌شده در دورنمای معماری دولت الکترونیک، اقدامات سیستم‌های خرد لایه‌بندی و برای هر یک از لایه‌ها، سطح اقدامات زیر صورت گیرد:

- لایه زیرساخت‌های ارتباطی : توجه و تمرکز اکید در ایجاد زیرساخت‌های عمومی و اختصاصی شبکه دولت.
- لایه زیرساخت‌های سیستمی : توجه و تمرکز اکید در استانداردسازی، طراحی و ایجاد.

- لایه پرتال‌های بیرونی و فراسازمانی: در حوزه‌های کلیدی تکلیف و تعیین متولی؛ در سایر حوزه‌ها توجیه و ترغیب و وضع استانداردها و بسترهای متدولوژیک و ابزاری مناسب.
- لایه سازمان و نظام غیرالکترونیکی خرد فرا و بین سازمانی: یافتن گلوگاه‌ها و نقاط کلیدی و تبیین اقدامات لازم و پیگیری تحقق.
- لایه طرح و برنامه فراسازمانی: تبیین و ایجاد بسترهای متدولوژیک.
- لایه فرهنگ‌سازی و آموزش فرا و بین سازمانی: ترسیم گراف پدیده‌های رفتار و اقدامات فرهنگ‌سازی مبتنی بر آن.
- لایه‌های سیستم‌های داخلی سازمان، سازمان و نظام غیرالکترونیکی خرد داخل سازمانی، طرح و برنامه داخل سازمانی، فرهنگ‌سازی و آموزش داخل سازمانی: توجیه و ترغیب سازمان‌ها به اصلاح و ایجاد؛ وضع استانداردها و بسترهای متدولوژیک و ابزاری مناسب.

۹.۲. محورهای اصلی اقدامات فاز اول

بر اساس لایه‌های پیش‌بینی شده در معماری نظام دولت الکترونیک کشور، و خطوط راهنمای فاز اول لازم است محورهای اصلی زیر در برنامه عملیاتی توسعه فاز اول دولت الکترونیک در قالب برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی پیش‌بینی، و طرح‌ها و پروژه‌های برنامه عملیاتی، این محورها را پوشش دهد.

ردیف	محور اصلی	محور اقدامات
۹.۲.۱	مطالعه، طراحی و برنامه‌ریزی راهبردی و عملیاتی	مطالعه، بستر سازی نظری، و طراحی کلان و تفصیلی معماری‌های ملی و بخشی دولت الکترونیک
		آموزش و تربیت معماران کلان ارشد و برنامه‌ریزان راهبردی دولت الکترونیک
		طراحی تفصیلی و بسترسازی متدولوژی و چارچوب معماری (چم)

فرهنگ‌سازی طراحی معماری و مهندسی نظام‌های کلان		
برنامه‌ریزی فرابخشی دولت الکترونیک مبتنی بر معماری دولت الکترونیک		
برنامه‌ریزی‌های بخشی دولت الکترونیک مبتنی بر معماری دولت الکترونیک		
طراحی معماری؛ ایجاد و راه اندازی پرتال ملی	سیستم‌های الکترونیکی -	۹.۲.۲
طراحی معماری، ایجاد و راه اندازی پرتال‌های استانی	پرتال‌های بیرونی و فرا	
طراحی معماری، ایجاد و راه اندازی پرتال‌های شهرستان‌های پیشرو	سازمانی	
طراحی معماری، ایجاد و راه اندازی پرتال‌های بخشی بین دستگاهی		
وضع استانداردها، متدولوژی‌ها و چارچوب‌های توسعه پرتال‌های بین سازمانی		
طراحی معماری و توسعه یکپارچه نظام فاوا و نظام‌های سازمانی دستگاه‌های پیشرو	سیستم‌های الکترونیکی -	۹.۲.۳
طراحی معماری و توسعه نظام فاوا دستگاه‌ها	سیستم‌های	
طراحی و توسعه سیستم‌های کاربردی دستگاه‌ها	درون سازمانی	
وضع استانداردها، متدولوژی‌ها و چارچوب‌های توسعه سیستم‌های الکترونیکی داخل سازمان		
مطالعه، طراحی و وضع استانداردها، متدولوژی‌ها، چارچوب‌ها و قوانین توسعه میدان‌های زیرساختی بین سازمانی و عملیات همکاری و تبادل اطلاعات بین سیستمی	سیستم‌های الکترونیکی -	۹.۲.۴
مطالعه، طراحی معماری، توسعه و یا سازگارسازی برای تحقق نرم‌افزارهای سیستم ملی	زیرساخت‌های سیستمی	
ایجاد بسترهای امنیت فضای تبادل اطلاعات کشور و امن سازی این فضا	بین سازمانی	
توسعه و تکامل سیستم‌های عملیاتی در بستر شبکه دولت		
ایجاد زیرساخت‌های سیستم‌های عملیاتی بین‌سازمانی نظیر بسترهای سازماندهی معنایی، همکاری و تعامل بین سیستمی، و نظایر آن.		
ایجاد فضاهای عملیاتی بین سازمانی نظیر فضای عملیات کارشناسی، تصمیم گیری و ..		
ایجاد میدان‌های زیرساختی کلیدی و پیشرو		
بسترسازی و ترغیب به ایجاد میدان‌های زیرساختی توسط بخش خصوصی		
بسترسازی و ترغیب به ایجاد میدان‌های زیرساختی توسط دستگاه‌های مرتبط		
مطالعه، طراحی و توسعه زیرساخت‌های اطلاعات کلیدی فراسازمانی ملی		
توسعه و تکمیل زیرساخت‌های ارتباطی عمومی اختصاصی شبکه دولت	سیستم‌های الکترونیکی -	۹.۲.۵
	زیرساخت‌های ارتباطی	
مطالعه و اصلاح گلوگاه‌ها و نقاط کلیدی ساختارهای نظام‌های کلان بخشی و فرابخشی کشور برای بسترسازی توسعه دولت الکترونیک	سازمان و نظام	۹.۲.۶
اصلاح و ایجاد ساختار حقوقی دولت الکترونیک	غیرالکترونیکی	
	فرا و بین سازمانی	
مطالعه و تبیین محورهای اصلاحات ساختاری و فرایندهای نظام دولت الکترونیک درون سازمانی	سازمان و نظام	۹.۲.۷
اصلاح ساختار و فرایندهای دستگاه‌های پیشرو و شکل‌گیری نظام مبتنی بر فاوا	غیرالکترونیکی	
آماده‌سازی و اصلاح ساختار و فرایندهای دستگاه‌ها برای توسعه دولت الکترونیک	درون سازمانی	
وضع متدولوژی‌ها، چارچوب‌ها و مکانیزم‌های عملیاتی طرح و برنامه فرا سازمانی در بستر دولت الکترونیک	طرح و برنامه فراسازمانی	۹.۲.۸
اصلاح ساختار طرح و برنامه ملی در بستر دولت الکترونیک		
ایجاد بسترهای طرح و برنامه غیرحکومتی فعال در سطح جامعه		
وضع متدولوژی‌ها، چارچوب‌ها و مکانیزم‌های عملیاتی طرح و برنامه سازمانی فعال	طرح و برنامه	۹.۲.۹
اصلاح ساختار طرح و برنامه درون سازمانی دستگاه‌های پیشرو در شکل‌گیری طرح و برنامه فعال	درون سازمانی	
آماده‌سازی دستگاه‌ها برای اصلاح ساختار طرح و برنامه و شکل‌گیری طرح و برنامه فعال		
فرهنگ‌سازی حکومتی نظام مبتنی بر فاوا و دولت الکترونیک در سطح مدیران ارشد و برنامه‌ریزان کلان و نهادهای محوری حکومت	فرهنگ‌سازی و آموزش	۹.۲.۱۰
فرهنگ‌سازی عمومی دولت الکترونیک	فرا و بین سازمانی	
گنجاندن مطالب آموزشی و فرهنگی پدیده دولت الکترونیک در برنامه آموزشی مدارس و دانشگاه‌ها		
فرهنگ‌سازی عملیاتی نظام مبتنی بر فاوا و دولت الکترونیک در دستگاه‌ها	فرهنگ‌سازی و آموزش	۹.۲.۱۱
آموزش عملیات (دانش و مهارت‌ها) در بستر دولت الکترونیک و فاوا در دستگاه‌ها	درون سازمانی	